

Alen KALAJDŽIJA

KONKURENTNOST BESPRIJEDLOŠKOG DATIVA U
EPSKOM DISKURSU

Sažetak: U radu se apostrofira izuzetno značajan utjecaj dativa u generiranju epskih pjesama koje su kao izvor poslužile iz Hörmannove zbirke bošnjačke usmene epike. Dativ je, prema nalazima istraživanja, posebno istaknut u različitim kategorijama, zahvaljujući prije svega djelovanju zakonomjernosti epske poetske formule i generiranju metričko-versifikacijskih modela zasnovanih na epskom desetercu. Na taj način primjećuje se zamjenjivanje dativom upotrebno uobičajenih sintaksičkih konstrukcija i modela zasnovanih na principima rekcije, koji postaje svojevrsni ekonomizator pojedinih tipova sintagmi i drugih konstrukcija, shodno zakonitostima deseterca. Međutim, u radu se dolazi do zaključka da specifična upotreba navedenog dativa ne mora samo imati bitniju vezu s epskom formulom, već su posrijedi složeni stilski i semantički procesi. U radu se pokušavaju objasniti navedeni modeli zamjenjivanja drugih padežnih konstrukcija dativom, te ukazati na principe takvog djelovanja zamjenjivanja.

Ključne riječi: padež, dativ, supstitucija, sintaksa, epski diskurs

Uvod

U sintaksi padeža poznata je pojava supstituiranja tj. zamjenjivanja nekih padežnih oblika drugim. Pod zamjenjivanjem padežnih oblika ne misli se na puko uzimanje pojedinih sintagmatskih konstrukcija koje se zasnivaju na principu izbora stilske ili semantičke nijansiranosti ili pak formalnogramatičke zakonomjernosti vezane za rekciju riječi, već se pod ovim principom podrazumijeva zamjenjivanje uobičajenih i najčešće gramatički projiciranih konstrukcija koje se pri tome ne zasnivaju primarno na izboru stilskih, semantičkih ili gramatičkih formulacija, odnosno koje se zasnivaju na nužnosti odabira pojedinih konstrukcija s dativom, što se prije svega zasniva na principu epske poetske gramatike. U tom smislu, u gramatikama bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika (up. Stevanović 1986; Minović 1987; Težak–Babić 1994; Vajzović–Zvrko 1994) opisana je mogućnost zamjenjivanja nominativa tzv. epskim vokativom u kategoriji popunjavanja pozicije subjekta ili leksičkog jezgra

imenskog predikata.¹ Jasno je da je mogućnost zamjenjivanja nominativa vokativom produkt djelovanja epske poetske formule zasnovane na de-setercu gdje se nedostatak sloga kompenzira upotrebom riječi u vokativu koja dolazi uobičajeno i po zakonomjernostima gramatičkih principa u nominativu. Svakako da je mogućnost kompenziranja nominativa vokativom zasnovana i na značenjskim aspektima ovih dvaju padežnih oblika, budući da su oba padežna oblika tzv. nezavisni padeži, gdje se oba oblika defakto svode na obilježavanje izricanja nominalnog značenja pojma obilježenog datom riječju i datim padežnim oblikom. Gramatike, među-tim, ne govore o mogućnosti zamjenjivanja „uspravnih“ padeža, tj. „ko-sih“ ili zavisnih padeža jednih drugima, posebno u epskom diskursu. Ako dolazi do zamjenjivanja kod kosih padeža, onda se dešava nužno i određena semantička promjena, ili se značenje dodatno nijansira ili di-stancira spram onoga kojim je zamijenjeno. Kod zamjenjivanja nekih drugih konstrukcija dativom u epskom diskursu ne mora nužno dolaziti do pomjeranja značenja, već se u takvim slučajevima najčešće čuva osnovno gramatikalizirano značenje koje ima konstrukcija koja se mijenja, ali se pri tome mijenja formalni oblik odnosno konstrukcija u koju se transformira mijenjajući konstrukt.

U lingvističkoj literaturi već je istaknuta činjenica da u epskom diskursu značajnu ulogu ima izuzetno frekventna upotreba dativa (Kuna 1978: t. 14b). Prema građi iz korpusa Hörmannove zbirke, besprijedloški dativ zamjenjuje se s više padeža: genitivom, akuzativom, lokativom, uključujući tu i kategorije prijedloških i besprijedloških konstrukcija. Navedene kategorije najbolje se mogu provjeriti metodom parafraziranja ili metodom rekonstruiranja dubinskih struktura.

Zamjena genitiva dativom

Zamjena genitiva dativom u epskom diskursu može se pojaviti u kategoriji kada su besprijedloški i prijedloški genitiv u funkciji nekongruentnog atributa. U navedenoj kategoriji besprijedloški dativ zamjenjuje besprijedloške ili prijedloške genitivne konstrukcije kojima se izriče navedena funkcija sa značenjem posesivnosti, npr.: „A *gradu* se otvoriše vrata“ (A29: 49)² umjesto: „Otvoriše se vrata grada, tj. Otvoriše

¹ Up. npr. „*Beže* stade pred demir kapiju“ (A1: 71) umjesto uobičajenog „*Beg* stade pred demir kapiju“ ili „*Nije* ovo mrki *Bugarine*“ (A18: 206) umjesto uobičajenog „*Nije* ovo mrki *Bugarin*“.

² Oznaka za navedene simbole predstavljene u zagradi: A – primjer je uzet iz prve knjige Hörmannove zbirke, publicirane 1888. godine; broj 29, koji slijedi, oznaka je za pjesmu pod rednim brojem 29, a 49 označava redni broj stiha. Isto tako, među simbolima pojavljuje se oznaka B – što predstavlja drugu knjigu iz 1889, a oznaka C kasnije publicirane pjesme iz Hörmannove zbirke u redakciji Đenane Buturović (1966). Uvršteni simboli uzeti su radi jednostavnijeg navođenja primjera, a njihova provjera može se izvršiti uvidom u same zbirke iz Hörmannove kolekcije.

se gradska vrata“; ili: „Dok je žarkog *ićindiji* sunca“ (A28: 107) umjesto: Dok je žarkog *za ićindije* sunca (A28: 107); ili: „izletite *gradu* na kapiju“ (C11: 120) umjesto „izletite na kapiju *gradu*“ tj. izletite na *gradsku* kapiju itd. Za ovu kategoriju karakteristično je da se u dubinskoj strukturi genitivom označava posesivnost, ali i to da se sa sintaksičkog stanovišta može rekonstruirati kao prisvojni pridjev, bez obzira na to u kojem se padežnom obliku može pojaviti navedeni prisvojni pridjev uz supstantivnu riječ koja obavlja neku rečeničnu funkciju, što je direktna potvrda značenja posesivnosti.

Pored gore navedene kategorije, u sklopu posmatranja zamjene genitiva dativom, postoji i još jedna kategorija, koja je prije svega zasnovana na principu oneobičavanja epskog izraza i na principu usaglašavanja s potrebama epske poetske formule. Naime, u navedenom slučaju glagoli tipa „ići“, „sići“, „doći“ u razgovornom jeziku, ukoliko se radi o izricanju lokacionog značenja, kombiniraju se s prijedlogom „kod“, gdje je prisutno izricanje orijentacije u odnosu na lokalizator (Jahić i dr. 2000: t. 306), dok je u epskom diskursu potisnuto značenje lokalizacije i aktualizirano značenje direktivnosti, tj. usmjerenosti do koje se dolazi preko dativa. Ta aktualizacije direktno je zavisna od epskog deseterca, koji je generirao navedenu pojavu. Dokaz za to predstavljaju sljedeći primjeri: „Ja bih sašô *Tukunliji banu*“ (A8: 226) umjesto: „Ja bih sašô *kod Tukunlije bana*“; ili: „Kada *Pavi* dogješ, krčmarici“ (B60: 458) umjesto: „Kad(a) *kod Pave* dogješ, krčmarice“ (B60: 458).

Zamjena prijedloškog dativa besprijedloškim dativom

Prijedloški dativ može biti zamijenjen besprijedloškim dativom kako bi se upotpunio metar epskog stiha: „Okrenuo šehar *Sarajevu*“ (A16: 68) umjesto: „Okrenuo k(a) šehar *Sarajevu*“; „I otišće *brdu* i *dolini* (A37: 41) umjesto: I otišće k(a) *brdu* i *dolini*“; „Poletješe [Polećeše]³ *ruci* i *koljenu*“ (B64: 55) umjesto: „Poletješe [Polećeše] k(a) *ruci* i *koljenu*“. Za ovaj slučaj karakteristično je da se najčešće upotrebljavaju glagoli ili pak riječice kojima se označava usmjerenost radnje ka nečemu, uvodeći navedeni dativ. Navedena pojava potvrđuje i činjenicu da nedostatak sloga ne mora biti uvijek važan kriterij pri određivanju karaktera stilizacije epskog izraza. Pored te činjenice, novija istraživanja potvrđuju da se slabo razvijeni prijedloški dativ (kako po broju prijedloga, tako i po maloj raznovrsnosti značenja) još od samih početaka pa-

³ Napomena. Navedeni primjer eksplikacije uglate zgrade ovdje se koristi za oznaku izvorno upotrijebljenog oblika koji je sačuvan u rukopisnoj zaostavštini iz Hörmannove zbirke usmene epike (up. Buturović 1976), dok ostatak u navođenju primjera predstavlja zvanično publicirani oblik, iz čega se vidi da je redaktor mijenjao izvorni oblik „polećeše“ u „poletješe“. Pošto ova pojava nije bitnije vezana za samu sadržinsku problematiku ovog rada, ovaj aspekt analize neće biti uzet za razmatranje.

dežnog sistema razvijao kao tzv. slobodni padež, te je u savremenom jeziku dostigao stepen slobodnog padeža s najširim semantičkim opsegom i najraznovrsnijom upotrebom, dok je istovremeno u savremenom jeziku došlo do promjena u poziciji i odnosu njegovih podznačenja (Palić 2010: 333). Ono što daje epski diskurs u smislu konkurentnosti besprijedloškog dativa potvrda je navedenih procesa koji su se dešavali u nešto starijem jeziku.

Zamjena akuzativa dativom

Konkurentnost upotrebe dativa naspram akuzativa pokazuje veoma živu epsku stilizaciju stiha prema kojoj se dativ upotrebljava nasuprot uobičajenijem akuzativu u više kategorija. Dakle, ono što je Kuna (1978: t. 14b) primijetila u vezi s konkurentnošću dativa najvjerodostojnije se vidi u njegovu odnosu spram akuzativa. Iako su poznate korelacije između akuzativa i genitiva u vezi s popunjavanjem pozicije objekta, u epskom diskursu najsloženiji je odnos između akuzativa i dativa, jer se izražava u nekoliko kategorija. Dativ se pojavljuje u službi prijedloškog akuzativa, kojim se izriče značenje lokalizatora za ograničenu direktivnost (up. Jahić i dr. 2000: t. 310–312), s napomenom da se u navedenoj kategoriji izdvajaju još dva podtipa koja se međusobno djelimično razlikuju:

a) „Knjiga *dogje* šehar *Sarajevu*“ (A1: 197) umjesto uobičajenijega: „Knjiga *dogje* u šehar *Sarajevo*“; ili: „Kad si gjoga *Senju* sagonio (B62: 78) umjesto: „Kad si gjoga u *Senj* sagonio“; ili: Kud god igje, *vrelu* salazio (B49: 349) umjesto: „Kud god igje, na *vrelo* salazio“;

b) „Ja *ću doći crkvi u lugove*“ (A26: 800) umjesto: „Ja *ću doći* u crkvu u lugove“, tj. „Ja *ću doći* u crkvu kod lugova“ odnosno „Ja *ću doći* u crkvene lugove“; ili: „Kada *dogje kuli u avliju*“ (A22: 137) umjesto: „Kada *dođe u kulu* u avliju“, tj. „Kada *dođe* u avlijsku kulu“; ili: „*Gradu* Mujo na kapiju sigje“ (B57: 594) umjesto: „Mujo *siđe* na gradsku kapiju“ itd.

Upotreba dativa umjesto akuzativa za negraničnu direktivnost predstavlja poseban semantički sloj koji uspješno djeluje i na osobit stilski aspekt izraza, jer dativ po svojoj prirodi u kategoriji adverbijalne odredbe mjesta iskazuje zapravo semantički nemarkiranu negraničnost usmjerenosti radnje, i uglavnom se kombinira s glagolima kretanja, što se primjećuje i u korpusu krajišničkih pisama (up. Nakaš 2005: 120), dok se granična direktivnost obilježava akuzativom ili genitivom, odnosno tiče se dostizanja nekog cilja. U objema kategorijama primjećuje se da glagoli koji uvode dativ označavaju kretanje, kao što su to glagoli „ići“, „doći“, „sagoniti“, „silaziti“, „sići“ i dr. Podtip naveden pod ozna-

kom a) pokazuje da formula nekada djeluje i podsvjesno, ali i kao stilizacija izraza, budući da prema navedenom načinu preformulirani oblik stiha ne mijenja deseteračku osnovu, a ipak se pojavljuje u neuobičajenoj rečeničnoj konstrukciji koja očito ima zadatak zadovoljiti izrazitu stilsku naboženost epskog iskaza pomoću markacije dativom.⁴ Podtip naveden pod kategorijom b) sličan je tipu u kojem dolazi do zamjene genitiva sa značenjem posesivnosti s dativom i to u slučaju kada se prijedlog, koji stoji iza lekseme u dativu, javlja u kombinaciji s drugom leksemom kojom se zapravo izriče posesivnost: „*Ja ću doći crkvi u lugove*“ tj. „*Ja ću doći u crkvu u lugove*“, odnosno „*Ja ću doći u crkvene lugove*“ itd.

Upotreba dativa namjesto akuzativa – kategorija c) prisutna je u slučajevima kada se odnosi na kategoriju bližeg objekta, tj. kada se uvodi uz prijelazni glagol koji zahtijeva poziciju bližeg objekta, npr.: „*Šimun gleda kuli i avliji*“ (B44: 521) umjesto: „*Šimun gleda kulu i avliju*“; ili: „*Kad pogleda niz Liku Ribniku*“ (B65: 11) umjesto: „*Kad pogleda niz Liku Ribnik*“; ili: „*Stade knjizi [knjigi] gledat po jaziji*“ (A23: 11) umjesto „*Stade knjigu [knjigu] gledat po jaziji*“. U vezi s ovom kategorijom treba odbaciti sumnju da npr. u prvom slučaju dativ znači usmjerenost. To, međutim, nije posrijedi, kako to pokazuje cio kontekst pjesme koji se nužno odnosi na gledanje kule i avlije a ne gledanje ka kuli. Glagoli koji služe za uvođenje ove kategorije dolaze iz domena glagola kojima se označava percepcija. Isto tako, u ovoj kategoriji također se može primijetiti da broj slogova u stihu ne mora biti eliminatoran za realizaciju konkurentnosti dativa spram akuzativa pošto primjeri pokazuju da i oblik akuzativa kao i oblik dativa u riječi sadrži istu slogovnu strukturu. To može upućivati na dublje i složenije sintaksičke procese generiranja pjesama u trenutku izvedbe, kada je pjevač usmjeren na više aspekata jezičkog izraza na koje mora paziti, pri čemu se pojedine pojave pojavljuju očito analoški ili s ciljem poetizacije i oneobičavanja jezičkog izraza.

Posebna vrsta unutar kategorije zamjene akuzativa dativom odnosi se na slučaj upotrebe besprijedloškog akuzativa uz neprijelazni glagol – kategorija d), npr.: „*Rade progje studenu bunaru*“ (B55: 464) umjesto:

⁴ Iz jezičke prakse poznato je da se u narodnim idiomima kao relikat jezičkog izraza epske provenijencije mogu pronaći primjeri upotrebe zamjene lokacionog značenja ciljnim, tj. direktivnim, iako suštinski, u vanjezičkoj situaciji, oni predstavljaju lokaciono značenje, kao npr. „*Idem petkom džamiji*“ u značenju: „*Idem petkom u džamiju*“. Navedeni „poremećaj“ upotrebe navedenih konstrukcija prisutan je tako u narodnom idiomu i u upotrebi priloga „*kamo*“, koji preuzima lokaciono značenje, u odnosu na njegov ekvivalentan orijentacioni prilog „*gdje*“, npr. „*Kamo ti cipele*“ u značenju: „*Gdje su ti cipele*“. I ovaj slučaj potvrđuje zaostatke jezičkih osobina iz epskog diskursa, u kojem je prilog „*kamo*“ najčešće lokacioni prilog, a „*gdje*“ vrlo često preuzima funkciju veznika.

„Rade progje studen bunar“. Prema učestalosti upotrebe, ova je kategorija niže frekvencije u odnosu na ostale kategorije zamjene akuzativa s dativom, te je bliska zamjeni akuzativa dativom koji se uvodi po prijelaznom glagolu, ali se od nje jasno razlikuje po funkciji, pošto ova označava negraničnu direktivnost, a prethodna označava kategoriju objekta.

Zamjena lokativa dativom

Dativ se može upotrijebiti u slučaju njegove zamjene s lokativom, i to u dvjema različitim kategorijama, kako to pokazuju navedeni primjeri:

a) „*Nov han nagje gradu pred kapijom*“ (A21: 437) umjesto: „Nov han nagje u gradu pred kapijom“; ili: „*Lov loviti Mitrovića lugu*“ (A22: 109) umjesto: „Lov loviti u Mitrovića lugu“; ili: „*Pa je kuli sio kraj pendžera*“ (B47: 276) umjesto: „Pa je na kuli sio kraj pendžera“;

b) „*Popeo se kuli na pendžere*“ (A31: 590) umjesto: „Popeo se na kuli na pendžere“; ili: „*Ti se kuli spremi na odaji*“ (B60: 601) umjesto: „Ti se spremi na kuli na odaji“.

U prvom podtipu samo je izostavljen jednosložni prijedlog koji je višak zbog metra, što je uvjetovano epskom formulom. U drugom slučaju došlo je do nešto kompliciranije konstrukcije u kojoj je prijedlog, iskorišten nakon supstantiva uz koji stoji druga leksema, izostavljen, i to ne samo zbog ponavljanja, nego i zbog metričko-versifikacijskih, deseteračkih principa. Navedena leksema uz koju stoji istovremeno služi za obilježavanje otuđive posesivnosti, kako to pokazuju navedeni primjeri: „*Popeo se kuli na pendžere*“ < „Popeo se na kuli na pendžere“, tj. „Popeo se na kuli s pendžerima“, odnosno „Popeo se na kuli koja ima pendžere“; ili: „*Ti se kuli spremi na odaji*“ < „Ti se spremi na kuli na odaji“, tj. „Ti se spremi na kuli s odajom“, odnosno „Ti se spremi na kuli koja ima odaju“.

Zaključak

Razlog za upotrebu dativa umjesto genitiva, akuzativa ili lokativa očito je vezana za specifičan jezički relikv usmene epske provenijencije koja se tiče ne samo slogovne deseteračke strukture, tj. koja ne zavisi samo od zahtjeva epske poetske formule, već i od svojevrsnih jezičkih principa zasnovanih na unutarnjim mehanizmima poetizacije epskog izraza, nerijetko utemeljenim i na analoškim ujednačavanjima i trenutkom izvedbe pjesme s obzirom na uvjetovane okolnosti. Naime, višak slogova, posebno onih koji se odnose na prisustvo nekog prijedloga, ili potreba da se dobije slog više, npr. u deklinaciji imenica muškog ili

srednjeg roda kojima se izražava neživo, pri čemu se oblik akuzativa poklapa s oblikom nominativa, djeluje tako da u datim slučajevima dativ djeluje veoma praktično. Ako se preklapa s kategorijom mjesta, on se eksplicira bez viška (najčešće) jednog ili više slogova dobijenih preko prijedloga, ili služi za dobijanje sloga više ako se poklapa s imenicama srednjeg ili muškog roda za neživo. Među navedenim primjerima, najveći broj kategorija u vidu zamjene besprijedloškim dativom s nekim drugim padežnim oblikom odnosi se na akuzativ, bez obzira na dijalekatsko porijeklo pjevača ili mjesta gdje je pjesma zabilježena. Pored tih činjenica zasnovanih na metričkim i stilskim razlozima upotrebe besprijedloškoga dativa u epskom poetskom diskursu, također jedan od razloga konkurentnosti ovog tipa dativa jeste i njegova semantička uloga kao slobodnog padeža prema kojem je uočljivo potiskivanje periferne uloge lokalizatora direktivnosti i sistema ionako malog broja prijedloga koji se s njime kombiniraju.

Prema tome, konkurentnost specifične upotrebe besprijedloškog dativa spram drugih padežnih oblika može se svesti na sljedećih devet kategorija:

- a. zamjena besprijedloškog ili prijedloškog genitiva u funkciji izricanja nekongruentnog atributa;
- b. zamjena prijedloškog genitiva u funkciji izricanja adverbijalne odredbe mjesta s lokacionim značenjem dativom sa značenjem direktivnosti;
- c. zamjena prijedloškog dativa besprijedloškim dativom;
- d. zamjena akuzativa dativom u funkciji izricanja adverbijalne odredbe mjesta za graničnu direktivnost;
- e. zamjena akuzativa dativom u funkciji izricanja adverbijalne odredbe mjesta za graničnu direktivnost s dodatnim izricanjem značenja posesivnosti;
- f. zamjena akuzativa dativom uz prijelazne glagole percepcije;
- g. zamjena akuzativa dativom uz neprijelazni dinamični glagol;
- h. zamjena lokativa dativom zbog metričkog izostavljanja jednosložnog prijedloga;
- i. zamjena lokativa dativom zbog metričkog izostavljanja istog jednosložnog prijedloga koji se ponavlja tautološki.

Bibliografija

Izvori

1. Kosta Hörmann (1888): *Narodne pjesme Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini*, Knjiga prva, Zemaljska štamparija, Sarajevo
2. Kosta Hörmann (1889): *Narodne pjesme Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini*, Knjiga druga, Zemaljska štamparija, Sarajevo
3. Đenana Buturović (1966): *Narodne pjesme Muslimana iz Bosne i Hercegovine. Iz rukopisne ostavštine Koste Hörmanna*, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo
4. Đenana Buturović (1976): *Studija o Hörmannovoj zbirci muslimanskih narodnih pjesama*, Svjetlost, Sarajevo

Literatura

1. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija (1997): *Hrvatska gramatika*, II. promijenjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb
2. Čedić, Ibrahim (2001): *Osnovi gramatike bosanskog jezika*, Institut za jezik, Sarajevo
3. Jahić, Dževad; Halilović, Senahid; Palić, Ismail (2000): *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica
4. Halilović, Senahid; Palić, Ismail; Šehović, Amela (2010): *Rječnik bosanskoga jezika*, Filozofski fakultet, Sarajevo
5. Kuna, Herta (1978): *Jezik bosanskohercegovačke muslimanske narodne poezije u odnosu prema standardnom jeziku*, *Književni jezik*, VII/3, Sarajevo
6. Palić, Ismail (2010): *Dativ u bosanskome jeziku*, Bookline, Biblioteka „Slovo“, Sarajevo
7. Stevanović, Mihajlo (1989): *Savremeni srpskohrvatski jezik*, knjiga II, Peto izdanje, Naučna knjiga, Beograd
8. Težak, Stjepko; Stjepan Babić (1994): *Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, 10., popravljeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb

9. Vajzović, Hanka; Zvrko, Husein (1994): *Gramatika bosanskog jezika*. I.–IV. razred gimnazije, Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture, Republika Bosna i Hercegovina, Sarajevo
10. Nakaš, Lejla (2010): *Jezik i grafija krajišničkih pisama*, Slavistički komitet, Biblioteka Bosnistika, Sarajevo

COMPETITIVENESS OF PREPOSITIONLESS DATIVE IN THE EPIC DISCOURSE

Resume:

The paper stresses an extremely important influence of the dative in generating epic poems that served as a primer in Hörmann's Bosniac epic poetry. The dative is, according to research results, particularly stressed in various categories, particularly thanks to regularity of the poetic formula and to generating metric-versification models based on the epic decasyllable. Thusly, one can note a substitution of commonly used syntactic constructions and models based on the dative rection principle, which becomes a unique economizer of some types of syntagms and other constructions, according to decasyllable. However, the paper reaches the conclusion that the specific use of the aforementioned dative does not have to have a significant connection with the epic formula, but it is the matter of complex stylistic and semantic processes. The paper tries to explain the aforementioned models of substitution of other case constructions by the dative as well as point out to principles of such substitution actions.

Key words: case, dative, substitution, syntax, epic discourse